

وفاقی ممکن، مبارک و بس ضرور

آیت‌الله علیدوست

مسأله‌ای که در این یادداشت مورد اشاره قرار می‌گیرد، به‌دلیل زنده بودن و تکرارش در هر سال (تا وقتی به پیشنهاد مورد اشاره عمل نشود) مجالی موجه و موسع برای یادداشت دارد. قیلاً نیز از صاحب این قلم، یادداشتی در این پیوند منتشر شده است.

- ۱. در بسیاری از سال‌ها مراجع عظام تقلید نسبت به رؤیت هلال شوال (عید فطر) اختلاف پیدا می‌کنند و درحالی‌که بعضی از ایشان روزی را به‌عنوان عید فطر اعلام می‌کنند، گروهی دیگر فردای آن روز را عید می‌دانند و البته برخی هم در اواسط یا اواخر همان روز اول، عید فطر را اعلام می‌نمایند.

- ۲. منشأ این اختلاف یکی از سه امر ذیل است:

الف) اعتبار رؤیت هلال با چشم مسلح که برخی آن را قبول دارند و جمعی آن را باور ندارند و بنا به ادله‌ای که برای خود دارند، بر لزوم رؤیت با چشم عادی و غیرمسلح اصرار می‌ورزند.

ب) اشتراط اتحاد افق و عدم آن، با این توضیح که برخی از مراجع معتقدند، رؤیت هلال در یک منطقه تنها کافی برای آن منطقه و اطراف آن است (اشتراط اتحاد افق)؛ درحالی‌که جمعی از آنان اتحاد در شب را (با اختلافی که باز، در مقدار زمان اتحاد در شب دارند) کافی می‌دانند؛ هرچند اتحاد در افق نباشد؛ بنابراین رؤیت هلال در بسیاری از مناطق دوردست از ایران (مثلاً) برای ایران کافی است. مثلاً اگر در آفریقا – که با ایران و عراق اشتراک در شب دارد – ماه دیده شود، برای حکم به عید فطر در ایران و عراق کافی است؛ هرچند در آسمان ایران و عراق هلال ماه قابل رؤیت نباشد.

ج) آیا اعلام فطر و روز اول شوال مثل سایر ایام است که صرفاً تعیین مصداق است و مجالی برای دخالت فقیه به‌عنوان حاکم شرع ندارد یا از حوزه‌هایی است که حاکم شرع باید (یا می‌تواند) در مورد آن دخالت کند و حکم حکومتی صادر نماید.

- ۳. بر کسانی که نسبت به فرآیند اجتهاد آشنا نیستند، گاه این ابهام و سؤال رخ می‌نماید که چرا مراجع تقلید با هم نمی‌نشینند تا این اختلافات را حل کنند؟ درحالی‌که آشنایان به فرآیند استنباط می‌دانند که فقیهان امامیه در بسیاری از موارد سخنان یکدیگر را با دقت مطالعه می‌کنند؛ حتی گاه با هم مباحثاتی دارند؛ لکن بنا نیست، همه اختلافات نظری را نبشست و مذاکره حل

هرچند راه حلی دلسوزانه و قابل احترام است؛ لکن جلو برخی سرگردانی‌ها و سوء استفاده‌ها را نمی‌گیرد. به نظر می‌رسد، بتوان برخی راه حل‌ها ارائه کرد که ضمن ممکن بودن، موجه بودن و برخوردار بودن آن از انضباط فقهی از آسیب کمتری برخوردار باشد؛ بلکه به‌شرط اجرای کامل آن بدون آسیب است.

- ۶. راه مورد نظر این است:

مراجع عظام ضمن حفظ مبنای فقهی خویش، امر اعلام فطر را به یک شخصیت یا نهاد واگذار کنند و پرسش‌گران را به آن شخصیت یا نهاد ارجاع دهند. با این توضیح:

اگر مبنای فقهی فرد ارجاع‌دهنده با مبنای مرجع اعلام عید موافق باشد که مسئله حل است و اگر اختلافی هست، اختلاف در امور پیرامونی و مصداقی است که اعلام مخالفت در این‌باره لازم نیست (ادامه یادداشت مطلب را بهتر روشن می‌سازد).

و اگر اختلاف در مینا دارند و مرجع اعلام عید بر مبنایی اعلام کرده که شخص ارجاع‌دهنده قبول ندارد، درصورتی‌که ارجاع‌دهنده، اعلام عید را امری حکومتی بداند، (اعلام عید را داخل در گستره حکم حکومتی بداند؛ چنانکه از برخی روایات استفاده می‌شود) همگان می‌دانیم که در این صورت تا قطع به خلاف واقع بودن نداشته باشد، حق مخالفت ندارد یا مخالفت لازم نیست. البته به‌شرطی که مرجع، اعلام حکم حکومتی کند (در این باره به کتب فقهی قضا مراجعه شود) و واضح است که مسائل سه‌گانه اختلافی مورد اشاره در این یادداشت، یک طرف آن به‌قدری واضح نیست که قطع به خلاف در آن باشد. و اگر آن را امری حکومتی نداند یا (بر فرض بعید) قطع به مخالف واقع بودن مبنای مرجع اعلام‌کننده عید داشته باشد یا حکم حکومتی در این باره صادر نشود، مصلحت عامه، اتفاق همگان بر اعلام عید و عدم تشتت در این باره و جلوگیری از سوء استفاده‌هایی که متأسفانه شاهد آن بوده‌ایم، مجوز بلکه ملزم این توافق و ارجاع است. اینکه امام صادق ^(ع) در برخی روایات، امر اعلام هلال را به مرجعی غیرمعتبر واگذار می‌کنند و صریحاً می‌فرمایند: «ای والله افطر یوما من شهر رمضان احب الی من ان یضرب عنقی»؛ (به خدا قسم! اینکه در روزی از روزهای رمضان، روزه نگیرم و افطار کنم، برایم دوست‌داشتنی‌تر از این است که گردنم زده شود) یا می‌فرمایند: «کان افطاری یوماً و قضاؤه ایسر علی من ان یضرب عنقی ولایعبد الله»؛ (اینکه یک روز از رمضان را روزه نگیرم و آن‌را قضا نمایم، آسان‌تر از این است که کشته شوم و خداوند هم عبادت نشود)، می‌تواند در این باره الهام‌بخش باشد.

واضح است، به غایت ساده‌اندیشی است که گفته شود، فرمایش امام ^(ع) در فرض تقیه است و مقروض در بحث، فرض تقیه نیست؛ زیرا پاسخ داده می‌شود که تقیه به‌عنوان یک مصلحت عام، مجوز افطار شده است و عدم تشتت و اختلاف مسلمانان و عدم سوء استفاده بیگانگان از دین نیز، یک مصلحت مهم است. ضمن اینکه فرض امام ^(ع) در روز قطعی از رمضان است و چنین قطعی در مقروض کلام کنونی ما نیست.

- ۷. چنانکه ملاحظه کردید (به‌دلیل اینکه نخواستیم‌ایم، پیشنهاد خود را بر مبنایی خاص بنا کنیم) این پیشنهاد در صدد گفت‌وگو از بحث‌های ماهوی راجع به اختلافات مورد اشاره نیست. در واقع پیشنهاددهنده معتقد است، توجه به عنصر مصلحت مورد نظر شارح و دفع مفسده، می‌تواند آنچه را یک بن‌بست فقهی می‌نمایاند، حل کند.

مگر نه این است که امروزه در جمهوری اسلامی ایران دادگاه‌ها – به‌حق – براساس برخی افکار فقهی (به‌عنوان فتوی‌ معیار) به اصدار رأی می‌پردازند؛ بدون اینکه درگیر نظر مرجع تقلید محکوم‌له یا محکوم‌علیه باشند و مگر نه این است که بزرگان فقه – به‌حق – با اعلام ایام عرفه، قریان و تشریق به اظهار نظر نمی‌پردازند و کار را به دیگران (فقهایی غیرامامیه) – با اینکه بدون مصلحت مورد اشاره، نظر آنها حجتیت برای ایشان ندارد – واگذار می‌کنند و اینکه بین این موارد تفاوت فارق گذاشته شود، به نظر قابل دفاع نیست.

البته تصمیم نهایی در این‌باره با بزرگانی است که زعم این امر هستند و هرآنچه تصمیم بگیرند، باید به آن احترام گذاشت؛ لکن زعامت این اعظم نسبت به این امر مهم، مانع بحث و گفت‌وگوی منضبط دیگران در این‌باره نیست.

- ۸. بسیار به‌جا – بلکه بایسته – است که رسانه‌ها به‌ویژه صدا و سیما

جمهوری اسلامی ایران با اختصاص برنامه‌ها و ترجیحاً میگزدهایی کاملاً علمی مردم را نسبت به این امر به‌ویژه آنچه در امر دوم و سوم بیان شد، توجیه کنند.

منبع: پایگاه اطلاع‌رسانی آیت‌الله علیدوست

تکثّر و اختلاف باشد؛ از این رو از شنون حاکم اسلامی است. برخلاف احکام شرعی فقهی که قابل تکثّر و محل ابراز آراء و نظرات مختلف است.

- حکم به رؤیت هلال**

صاحب جواهر به‌عنوان یکی از مدافعان ولایت عامه فقیه، با توجه به روایات، محدوده صدور حکم و انشای فقیه عادل را منحصر به مقام قضا و رفع منازعه ندانسته و احکامی مانند حکم به رؤیت هلال اول ماه را نیز از شنون ولی فقیه می‌داند.^۱

در علم فقه هم، نظر فقیه و مرجع تقلید، از موارد و معیارهای اثبات رؤیت هلال ذکر نگزیده و آثار شرعی بر قول فقیه و مرجع تقلید (بما هو فقیه و مفتی) مترتب نشده است؛ بلکه یکی از موارد اثبات رؤیت هلال ماه، حکم حاکم اسلامی ذکر شده است.^۲
بنابراین اگرچه رؤیت هلال ماه صرفاً از امور حکومتی نیست و با شهادت عدول و اطمینان خود انسان و دیگر موارد ذکرشده در توضیح المسائل، نیز اثبات می‌شود؛ ولی اگر از دیدگاه حکمی از احکام حکومتی که مخصوص حاکم اسلامی است، به آن نگاه شود، جزء شنون ولی فقیه است؛ یعنی حکم دادن به اینکه اول ماه است، از شنون ولی فقیه است.

منبع: اسلام کوئست

- پی‌نوشت**

- رک: هادی تهرانی، مهدی، ولایت و دیانت، ص ۱۳۸، مؤسسه فرهنگی خانه خرد، چاپ پنجم، ۱۳۸۹ش؛
- همان، ص ۱۴۱؛
- ولایت و دیانت، ص ۱۴۱؛
- ولایت و دیانت، ص ۱۲۲ – ۱۲۱؛ توضیح المسائل (المحشی لإلزام الخمینی ^(ع))، ج ۱، ص ۳۵، س ۵۵ و ص ۳۶، س ۶۲؛
- جواهرالکلام، ج ۴۰، ص ۱۰۰؛
- اقتباس از پاسخ ۷۱۷۹ (سایت: ۷۳۹۱)؛
- جواهرالکلام، ج ۴۰، ص ۱۰۰؛
- صراط‌النجاه (المحشی)، ص ۱۹۳؛ سؤال و جواب، ص ۱۲۰؛ توضیح المسائل (المحشی لإلزام الخمینی ^(ع))، ج ۱، ص ۹۶۱ – ۹۵۹، ذیل ۱۷۳۰ و ۱۷۳۱.

هفت باور اشتباه در مورد رؤیت هلال ماه

حرف و حدیث‌های زیادی در مورد ماه رمضان و تفاوت این ماه با دیگر ماه‌های قمری بین مردم رواج پیدا کرده که اغلب آن‌ها نادرست است. پاسخ علمی به ۷ باور نادرست مشهور را بخوانید.

۱. **آیا ماه رمضان همیشه ۲۹ روزه است؟**

• ماه قمری که برابر دوره هلالی (فاصله زمانی وقوع دو هلال کاملاً یکسان) است، به‌طور متوسط ۲۹/۵۲ روز طول می‌کشد؛ اما از آن‌جا که تعداد روزهای ماه در تقویم باید عددی صحیح باشد، بنابراین ماه قمری یا ۲۹ روزه است و یا ۳۰ روزه. در کشورهای اسلامی، طول ماه‌های قمری براساس معیارهای نجومی پیش‌بینی می‌شود و طول یک ماه در یک سال، ارتباطی به سال‌های دیگر ندارد. بنابراین ماه رمضان می‌تواند مثل هر ماه دیگری ۲۹ یا ۳۰ روزه باشد.

۲. **آیا اگر ماه شعبان ۳۰ روزه باشد، ماه بعد (رمضان) ۲۹ روزه خواهد بود؟**

- خیر! مدت هر ماه قمری مستقل از ماه قبل است. محاسبات نشان می‌دهد، ماه قمری می‌تواند تا ۳ ماه متوالی ۲۹ روزه یا تا ۴ ماه متوالی ۳۰ روزه باشد.

۳. **چرا با اینکه مقارنه ماه و خورشید اتفاق افتاده، هنوز اول ماه اعلام نشده است؟**

• مقارنه ماه و خورشید، معیار ماه نجومی است؛ اما معیار شرعی آغاز ماه قمری، رؤیت هلال است. طبق محاسبات نجومی، در بهترین وضعیت جوی هم تا چندین ساعت بعد از مقارنه امکان تشکیل هلال وجود ندارد؛ چراکه خورشید هنوز از پشت رشته‌کوه‌های لبه ماه طلوع نکرده تا نور بر سطح ماه بتابد و هلال تشکیل شود. به‌همین دلیل حتی با تلسکوپ هم نمی‌توان ماه را مشاهده کرد.

۴. **آیا همیشه شروع ماه قمری (مثلاً رمضان یا شوال) در ایران بعد از عربستان است؟**

• شروع ماه قمری در هر نقطه‌ای بستگی به مشخصه‌های نجومی در آن کشور و البته ملاک شرعی فقهایی آنجا دارد. بنابراین ممکن است شروع ماه در ایران و عربستان یکی باشد یا متفاوت باشد. توجه داشته باشید که بروز یک روز اختلاف در سطح زمین کاملاً طبیعی است؛ ضمن این‌که اگر به نقشه رؤیت‌پذیری هلال ماه توجه کنید، الگوی هذلولی شکل رؤیت‌پذیری ماه نشان می‌دهد، نمی‌توان حکم قطعی و همیشگی در مورد رؤیت‌پذیری هلال ماه بر اساس موقعیت جغرافیایی صادر کرد.

۵. **چرا کشورهای غربی ما (مثل ترکیه و آذربایجان) و همین‌طور شرق ایران (مثل افغانستان و اندونزی) عید فطر را اعلام کردند در سال ۱۹۲۱؟ ولی هلال در ایران دیده نشد؟!**

• معمولاً برخی کشورهای همسایه از کشورهای دیگر (مثل عربستان) تبعیت می‌کنند و این به‌معنی رؤیت هلال در آن کشورها نیست. ضمن آن‌که ممکن است به‌دلیل گزارش‌های اشتباه رؤیت هلال، آغاز ماه به‌اشتباه اعلام شده باشد. آمارها نشان می‌دهد، ۱۵ درصد از افرادی که به استهلال می‌پردازند، دچار توهم رؤیت می‌شوند و گزارش اشتباه ارسال می‌کنند؛ یعنی اگر مثلاً ۱۰۰۰ نفر برای استهلال اقدام کرده‌اند، از نظر آماری باید بیش از ۱۵۰ نفر گزارش رؤیت ارسال کنند تا مطمئن شویم، گزارش‌ها درست است. اگر ۱۰۰۰ نفر به استهلال اقدام کرده باشند و تعداد انگشت‌شماری گزارش رؤیت ارسال شده باشند، از نظر آماری جزء خطای توهم رؤیت محسوب می‌شود.

۶. **چرا مشکلات آغاز و پایان ماه قمری فقط برای ماه رمضان اتفاق می‌افتد و در دیگر ماه‌های قمری تغییری اتفاق نمی‌افتد؟**

• ستاد استهلال دفتر مقام معظم رهبری و گروه‌های رصدی در آغاز و پایان تمام ۱۲ ماه قمری سال فعال هستند و به رصد هلال اقدام می‌کنند. البته گروه‌های مجهز در ماه‌هایی اعزام می‌شوند که هلال دشوار یا بحرانی است.

اما دلیل آن‌که تغییرات احتمالی در آغاز و پایان ماه قمری بیشتر در مورد ماه رمضان رسانه‌ای می‌شود، به دو عامل برمی‌گردد؛ نخست این‌که قبل از تأسیس مرکز تقویم مؤسسه ژئوفیزیک دانشگاه تهران، معیارهای دقیق برای تعیین آغاز و پایان ماه قمری در تقویم وجود نداشت و به‌همین دلیل در بعضی موارد تقویم با رصدها مغایرت داشت؛ اما دلیل دوم، این است که برای آغاز و پایان ماه رمضان، گروه زیادی از مردم عادی نیز به استهلال اقدام می‌کنند و همان‌طور که در سؤال ۶ اشاره شد، تعداد گزارش‌های اشتباه بسیار افزایش می‌یابد. در سال‌های اخیر، مشکل مشابهی در برخی کشورهای همسایه، باعث برخی اشتباه‌ها در آغاز و پایان ماه‌های قمری شده است.

ذکر این نکته هم الزامی است که در سال‌های گذشته مواردی بوده که پیش‌بینی آغاز ماه قمری با رصد هلال بحرانی تغییر کرده و درنتیجه تقویم هم تغییر یافته است.

۷. **آیا ضخیم بودن هلال ماه در شب دو یا سوم ماه می‌تواند دلیلی بر شروع اشتباه اول ماه باشد؟**

• خیر! ماه نزدیک‌ترین جرم سماوی به زمین است و در طی یک شبانه‌روز با سرعت زاویه‌ای زیادی جابه‌جا می‌شود؛ به‌همین دلیل به‌سرعت از خورشید فاصله می‌گیرد و بر ضخامت بخش روشن آن افزوده می‌شود. ضمن آنکه مدار ماه به دور زمین بیضوی است و این جابه‌جایی در زمان‌های مختلف یکسان نخواهد بود. بنابراین با نگاه بصری به ماه به‌دقت نمی‌توان تعیین کرد که شب چندم ماه قمری است.

منبع: خبر آنلاین

اشتراک افق حوزه

۰۲۵ – ۳۲۹۰۵۵۳۶

۰۹۱۹۶۹۱۴۴۵۰